

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Enchiridion, Sive Manuale Confessariorum Et Poenitentium

Azpilcueta, Martín de

Antverpiæ, 1625

De quinto præcepto, De non occidendo. cap. 15.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41661

nis, si opus est, interpellando, eiusque conuersionem impetrando. reuocare contendat, absq; tamen peccati occulti manifestatione. Vnde constat, quantum oneris contrahat, qui aliū ad peccandum inducit; quoniam vix dignam restitutionem facere potest: siquidem voluntas quæ semel corrumpitur in peccatum, vix multis etiam admonitionibus, consiliisque ad virtutem resurgit, secundum Scotum c in hoc communiter ibi receptum, & Adrianum, d & alios alibi. Sed hæc omnia videntur intelligenda de illo, qui vi, dolo, aut fraude alium ad peccandum induxit: vt si pater, dominus, aut paterfamilias auctoritate sua induceret filium suum, aut clientem vt cum alio inimicitias exerceat: aut literis præditus, aut hæreticus quispiam alteri persuaderet, illum, aut illum contractum non esse vsurarium; vel illam, aut illam doctrinam esse veram, cum contrarium esset verum: vel qui susurrando, & falsa renuntiando inter duos inimicitias disseminat. Non est autem intelligendum hoc de illo, qui ad peccandum impulit alium qui scit illud esse peccatum, & potest libere, & absque vilo timore, aut erubescencia illius, qui induxit illum ad peccandum, abstinere ab illo peccato, & ab illo resilire; nam hic ad nullam tenetur restitutionem à iustitia præceptam, de qua hic loquimur; siquidem nihil commisit contra iustitiam: quamquam debet illum ex charitate, sicut alios peccatores, & aliquanto plus corrigere; id quod erudite insinuauit, & meo iudicio, efficaciter probauit Sotus, e & latius nos nuper tradidimus. f

c In 4. l. sen. dist. 16. q. 3.
d In 4. de rehit. q. 3. 2.

e Lib. 4. q. 4. art. 3. de iust. & iur. fin cap. noli poen. dist. 1.

De quinto præcepto Decalogi,
Non occides.

CAPVT XV.

- 1 Præceptum quintum vetat mortem corporis, non animæ.
- 2 Occidens iuste, bellans iuste, & se vel alium defendens.
- 3 Mors aliena pro medio defensionis propriæ an sit licita.
- 3 Vita proximi quando plus estimanda, quam res propria.
- 3 Defensio iusta inculpat & tutela.
- 4 Fugere quis an teneatur.
- 4 Honorem obtinendam vt licet alium percutere.

1 Pro fundamento dicendorum dicimus primo, sequentes Concilium Colonien. a hoc præceptū fuisse interpretatū ab eodem, qui illud tradidit, vt patet; b scilicet, quod per illud non solum prohibetur homicidium, aut quæuis percussio; verum etiam voluntas id faciendi. Etenim vt docuit S. Tho. receptus, c quem nos sequimur in additio. d & supra e peccata cordis, oris & operis eiusdem sunt speciei.

a In declar. huius præcepti.
b Matth. 5. c. 1. h. qu. 73. art. 7.
d Co. quando de eosec. d. 1.
e In prælud. 9. num. 8.

Secundo dicimus, hoc præceptū tanto melius custodiri debere, quanto

P 5

quanto

234 De quinto precepto, Non occides.

quanto potiores ob fines latū fuit, quos in dicta additione cō-
geffimus, & quod ille infringit illud, qui ob vindictā, vel aliquē
alium respectū publicum, vel priuatū iniustum vult, procu-
rat, aut operatur aliquod detrimentum personale, aut corpo-
rale notabile proximi, non autem qui vult, procurat, aut ope-
ratur detrimentum anime, vt ipsummet Concilium sensit.

2 Tertio, quod sæpe quis licite alterū occidit. Primo, vt iudex,
publica auctoritate, si iuxta illud: *Maleficos non patieris viuere su-
per terrā*, secundū S. Th. g etiam ob futū, iuxta alterum Tho-
mam, h quæ est communis opinio i contra Scotum. Secundo in
bello iusto, quod etiam auctoritate publica geritur. h Tertio ob
vitæ propriæ defensionem. l Quarto, quando aliter rem suam
tueri non potest, quod post Caietanū, m & Antoninum, n &
Syluestrum o probauimus in cap. olim, p quod opportune pro
hoc facit, vbi respondimus ad cap. 2. q quod secundū Panorm.
ibid. contrariū probat, in illis verbis: *Te tuaque liberando*. Respō-
dimus etiam ad rationem quæ pro illo facit, videlicet, quod
r tenemur ad magis diligēdum vitam proximi, quam nostras
fortunas. Respondimus, inquam, quod illud est verum in casu
necessitatis, extra tamen illum maiorem curā habere quis de-
bet rerū suarum ad suam suorumque vitam tuendā, & ad vir-
tutem exercendā, quam vitæ aliene, iuxta Sanctum Thomam
receptum, a pro quo facit, l. vt vim. b At qui capit aliena titulo
alio quā necessitatis, nō est positus in illā. Quinto propter de-
fensionē proximi, e Innoc. Panor. & cōmun. d quidquid dicat
Forun. e Omnes autem hi casus vna in re conueniūt, scilicet,
quod in omnibus eis peccat occisor, qui ob odiū aut vindictā
priuatam occidit, f differunt autē in alijs, etenim in tertio ca-
su qui hominē necat, neq; peccat, neq; est irregularis, in ceteris
autem licet non peccet, fit irregularis, iuxta gloss. singul. ab
omnibus fere receptam. g Item, qui in duobus primis casibus,
scilicet, iudicis auctoritate aut in bello iusto occidit, aut iubet
occidere, potest quidē habere propositū, & animū occidendi,
propter bonū pacis, & tranquillitatē reipublicæ, at qui in alijs
casibus occidit, non potest iuste habere animum occidēdi, nec
apprehendere mortem alterius tanquam mediū ad se defen-
dendum, solum enim debet intendere in defensionē sui, rerū
suarū, aut proximi, licet exinde mors aggressoris fuerit suble-
cuta, vt videtur sentire S. Thom. h & expressit late ibi Caietan.
& Cardinal. S. Sixti, i & Abulensis. k Pro quibus faciunt aliqua
dicta S. l August. quorū præcipuum est in dicto cap. de occidendis
hominibus: *Ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium, nisi
forte sit miles, aut publica functione fungatur. m*

Contrariū tamen tenuimus nos, n quod etiā postea late af-
seruit Sotus. n Primū quod hæc subtilis limitatio videtur noua,
& nouitates, qua parte fieri potest, sunt fugiendæ, o tū quia vim
vi repellere licere omnia iura clamant, vt habet prædictū cap.

f. l. l. l. 23. q.
4. Exod. 22
g 2. 2. qu. 64.
art. 2.
h In d. art. 2.
i In 4. l. sen.
dist. 15.
k Cap. nisi e.
doli, ca. quid
culpatur, &
cap. militare,
23. q. 1.
l Clem. 1. de
homicid.
m In dist. 9.
64. art. 7.
n 3. par. tit. 9.
c. 2. sub finē.
o Verb. bel-
lum, qu. 2.
p 1. de rest.
spol.
q De homie.
r Vt supra ca.
p. 2. de iur. di-
st. 2. de iur. &
iur.
e Gloss. pen.
elem. 1. de
homicid. &
in summa 15.
q. 2.
d In ca. si vo-
ro, 1. de sen.
excom Pan.
in c. pen. de
eler. percul.
e Præcitata
l. vt vim ff.
de iur. & iur.
num. 24.
f Cap. cum
minister. 23.
q. 5.
g Quæ est pe-
nult. elem. 1.
de homie.
h 2. 2. qu. 64.
art. 7.
i In c. de oc-
cidendis, 25.
qu 5.
k Super Mar.
c. 5. q. 46.
l Aug. epist.
154. ad publ.
m In dicto c.
olim.
n In lib. 5. q.
1. art. 8. de
iur. & iur.
o Cap. in ex-
parte de
conlue.

olim. p Tum q
quia, nisi S. Th
id tenuisset, &
Sorus. r Tū qu
est de volente.
rem sine præci
expedit. s Tum
forem sine pe
cipit voluntate
Tum quod m
omnium terri
mana tā æqu
velit se defenc
iam vibrando
guttur aggress
cidere alium,
ta opportunit
quia nulla iur
quam aggress
3 Credimus a
gressorem, qu
qua villo mo
tequā aggre
se occidendam
occidendam
clauē ianua. N
suum nondum
cidendum, ni
rogauit, quia
vel anni, qua
mi, vel aliquo
tis, quod vt p
tur in foro ex
mortem occi
Castren. anno
Item, vt qui
vt circa dese
vt id solum f
non liceret f
iniuriam nec
illis inuadit
minus fortis
nisi se armis
sone pateret
custodiam al
bona fortun
rum; i

olim. p. Tum quia licet cuius ferro se petentē occidere. q. Tū quia, nisi S. Tho. ubi supra hoc insinuasset, nullus præfatorum id tenuisset, & Sanctū Thomam id noluisse dicere satis probat Sotus. Tū quia præfatum Augustini dictum intelligendum est de volente occidere alium quam aggressorem, vel aggressorem sine præcisa necessitate, vt iura iuribus concordent, quod expedit. Tum quod alioqui vix vllus vnquā occideret aggressorem sine peccato; quoniā omnis inuasus vt plurimum concipit voluntatem occidendi, si alias se suaque tueri nequeat. Tum quod metus mortis, quæ est secundum Philosophum omnium terribilium maximū, non permittit vt fragilitas humana tā æquo animo sit, vt percutiendo aggressorem solum velit se defendere, & non occidere, & ita qui se defendit, etiam vibrando ensē, non peccat, a etiamsi spiculū dirigat in guttur aggressoris, vt recte explicat Sotus. Quare nō licet occidere alium, antequam aggrediatur, nē occidatur ab eo, habita opportunitate id faciendi, licet sciatur id eum velle facere; quia nulla iura naturalia, nec humana hoc permittunt in aliū quam aggressorem, vt præfatus Augustinus videtur innuere.

3. Credimus autem dici posse, quoad hoc, illum tamquam aggressorem, qui decreuit occidere aliū, nulla mora interposita, qua vllō modo possit effugere mortem, nisi præueniat eū antequā aggrediatur, qualis videtur esse vxor, quæ certo nouit se occidendam à marito pugione, quem supposuit ceruicali ad occidendam eam dormientem, & non potest fugere conclusa claue ianua. Non tamen videtur talis, qui occidit insidiatorem suum nondum aggredientem, à quo tandē certo credit se occidendum, nisi præueniat, de quo me quidam eruditus interrogauit, quia hoc casu interponitur magna mora diei, mensis, vel anni, qua posset liberari se absentando, continendo se domi, vel aliquo tuto loco, morte, morbo aut pœnitentia insidiatis, quod vt puto esse verum quoad forum interius, ita videtur in foro exteriori excusatum iri, si occisus minatus fuit mortem occidenti, & erat consuetus suas minas exequi, quod Castren. annotauit. b

Item, vt quis in tribus vltimis casibus iuste occidat, oportet vt circa defensionem obseruet moderamen inculpatę tutelę, vt id solum faciat, sine quo iniuria non possit vitari. c Proinde non liceret se defendere maiori vi, quam sit ad propulsandam iniuriam necessaria, d nec consequenter armis, ab eo qui sine illis inuaditur, e nisi quando pugnus inuasoris est ita, aut paulominus fortis quam ensis inuasus; f idem nobis videtur, quando nisi se armis defenderet, iniuriam maximam honoris aut personę pareretur, siquidem g recte quis potest ob suarum rerum custodiam alterum occidere, at honor plus valet quam alia bona fortunę, h & iniuria personę maior est quam fortuna-

p Et l. scientiam, parag. qui cum aliter, ff. ad l. Aquil. & l. 1. ff. de vi & vi arm. & l. 1. C. vnde vi, & sibi citata in eis per glossas. q L. sed et si, quemcunque, ff. ad l. Aquil. r Vbi supra. s Cap. cum expedit, de electo, lib. 6. & l. 1. C. de inofficio, doti. a Secundum gloss. et em. de homicid. b In dicit. l. 1. C. quando liceat vnicuique sine iud. se vendicare. c Vt in gloss. fin. di. c olim plusquam alij declarauimus. d Per d. cap. olim, & per dicitam l. 1. C. vnde vi & per tradita à S. Anton. e p. tit. 7. ca. 8. parag. 1. e iuxta prædictam gloss. f iuxta eandem gloss. sing. comm. receptam. dicta l. 1. g iuxta prædicta in 4. casu supra eo. cap. n. 2. h Ca. suam, iuncta gloss. verb. moderate de poen. Prou. 22. Aristot. 4. Ethicor. & gloss. extr. usq. ad conditorem, parag. rursus, ver. honor, de verb. signific. i L. in seruorum, ff. de poenit.

236 De quinto præcepto, Non occides.

k. In dia. 22.
olim extrau-
glos. cu Pa-
nor.
l Bald. in re-
pet. l. 1. C.
Vnde vi.
a Secundum
Richard. in
3. li. sent. d.
37.
b Ut tenet
Victor. de
iur. bel. ca. 2.
& 5.

c Ut prædi-
ctum est.

d Cap. inter
hæc, 33. q. 2.
ubi gloss. sin-
gul. & celeb.
e Cap. 27.
nu. 221.

4 Ex quo & interferebamus, quod si ille, quæ alius aggreditur, nõ potest absq; suo dedecore fugere, nõ tenetur id facere, & si nõ potest vitare vulnus, aut alapam, quã sibi alter molitur impingere, nisi ipsũ occidẽdo, poterit occidere. l Contra vero, qui iã est vulneratus, vel quem aggressor iã reliquit & fugit, uon potest absque peccato illum occidere, quoniã iam illud est vindictam sumere, & limites defensionis transgredi. a Quod limitãdũ existimo, quãdo affectus iniuria vulneris, aut alape, vel alia, magnam sui honoris iacturam faceret, si fugientẽ non persequeretur: b nã talis posset eum persequi, & percutere tantum quantum ad sui honoris defensionẽ opus esset: nam licet illud non esset defendere personã, neq; fortunas, esset tamẽ defendere honorẽ, quem licet defendere etiam occidendo, si eo ad id opus esset. c Addimus itẽ, quia multis videtur id expedire, licet res manifesta sit, scilicet maritũ occidẽtẽ, aut cupientẽ occidere vxorẽ in adulterio deprehensã, peccare mortaliter, & quãuis in foro exteriori minime puniatur. An autẽ inuasus, potes se defendere fuga, excusetur ab irregularitate, traditur infra.

Peccat mortaliter quis contra hoc quintum præceptum.

- 5 Occidens, feriens, procurans, & eo gaudens: nisi id faciat, se, vel aliũ, vel sua bona defendendo, vel sit latro.
- 5 Latro diurnus & nocturnus in quo differunt.
- 6 Occidens casu, & exponens se periculo mortis corporalis.
- 7 Irregularis est occidens maritum alienius fœminã ob sui defensionem.
- 8 Occidens aut feriens ministros iustitiã, etiam se defendendo.
- 9 Duella mala, vel torneamenta iniens, vel eis ad assistens.
- 9 Torneamenta quædam sunt licita.
- 10 Mortem alienam desiderans, vel ea se delectans.
- 10 Delectari potest quis bono nascente de alterius morte.
- 11 Mortem propriam iratus exoptans, aut vitam abbrevians.
- 11 Excommunicatus qui clericus seipsum parentiens.
- 12 Martyrio se ob radium vitæ offerens, aut optans se non fuisse natũ.
- 13 Comedens, vel propinans notabiliter noxia.
- 13 Infante cum tenero in eodem lecto dormiens.
- 13 Mater quæ filium suum tenerum admittit in lecto.
- 14 Abortiens, vel abortiendi periculum subiens vel procurans.
- 14 Irregularis fit quis propter abortum procuratum.
- 15 Bellum ad iniustum pergens, vel in eo militans.
- 15 Restitutio rei lucrifacta in bello iniusto.
- 16 Mortem ad iniustam pergens, vel ab ea non liberans, num. 17.
- 17 Vindictam non vetãs, cõsenties illi, vel morti aliquo ex nouẽ modis.
- 17 Testem ad condemnandum nemo tenetur se offerre.

18 Taurorum

18 Taurorum ag
18 Taurorum ag
19 Taurorum ag
19 Taurorum ag
20 Festa sancto
21 Taurorum a

5 Ex præfati
tum præc
fuisse, vel aliter
vult, procurat,
Maior. b ad mo
quid impulerit
in proposito pe
postquam per
quam, admon
quam numeri
quam ad alia. l
mortaliter, qu
1. c definita su
ruptione oper
que interrup
præcludia male
Dixi supra, l
defensionem p
aliter propriã
laritatem cont
trarium tenuer
à Leyua, secutu
peccat, quæ rat
alij sine peccat
linquentem, n
fuit, secundum
manã stylus, q
5 Secundo pe
imit, cum poss
non occidendo
quamuis magi
rum exterius, i
hic præsumitu
tamen conscie
tatem, cui in h
Tertio, qui o
silitatem, qua
defendere fugi
munem opinio
Nec interest, a

- 18 Taurorum agitatio quando auctori visa valde crudelis.
- 18 Taurorum agitatio Gallis, & olim Navarris inconsueta.
- 19 Taurorum agitatio per Pium V. prohibita, vt intelligenda, n. 20,
- 19 Taurorum agitationi duellis æquata & qui prohibentur interesse.
- 20 Festa sanctorum non tauris, sed alijs exhilaranda.
- 21 Taurorum agitatio torneamenti æquata, vt moderata licet.

EX præfatis inferitur peccare mortaliter contra hoc quintum præceptū primo qui iniuste occidit, aut mutilat, aut fuisse, vel aliter notabiliter ferit alium, aut quidpiam horum vult, procurat, aut delectatur ea fecisse. *a* Id autem quod Ioan. Maior. *b* admonet, vt Confessarius interroget homicidam, quid impulerit ipsum ad occidendum, & quantum temporis in proposito perseverauerit, & quoties decreuerit id facere, & postquam perfecit, quoties meminit, & factum placuit, illa, inquam, admonitio pertinet ad peccatorum circumstantiam, quam numeri vocant, & non pertinet plus ad hoc peccatum, quam ad alia. Et quod dicit, toties hominem illum peccare mortaliter, quoties voluit, debet limitari iuxta illa quæ in cap. 1. c. definita sunt, scilicet, vt non procedat quædo absque interruptione operis; exterioris actus interior continuatur, vel absque interruptione actus interioris apparatus exteriores, & præludia maleficii multiplicantur.

Dixi supra, *In iuste*; quoniam qui iuste occidit propter iustam defensionem proximi, vel sui honoris, & rei familiaris, etiam si aliter propriam vitæ defendere posset, non peccat, licet irregularitatem contrahat. *d* Quævis postquam hæc scripsissemus, contrarium tenuerit ibidem reuerendissimus Segobiensis Didacus à Leyua, securus Fortunium, e eo quod eiusmodi defensor nõ peccat, quæ ratio fragilis est, cū iudices, aduocati, & testes, & alij sine peccato cooperantes, ad iuste damnandum morte delinquentem, non peccent, imo mereantur, attamē irregulares fiunt, secundum omnes, vt dicemus infra, *f* & seruat Curia Romanæ stylus, qui ius facit. *g* Quare à communi non recedendū.

5 Secundo peccat mortaliter, qui noctu aut diu furem interimit, cum posset illum apprehendere, & se, suaque defensione non occidendo eum, per resolutionem communem. *h* Etenim quamuis magna intercedat differentia, quæ attinet ad forum exterius, inter latronem diurnum & nocturnum, quod hic præsumitur occidere velle, non autem ille, quoad forum tamen conscientia nihil est discriminis, quia occisor scit veritatem, cui in hoc foro cedit præsumptio. *a*

Tertio, qui occidit aliquem, etiam propter tuendam suam castitatem, quam adhuc saluo omni honore suo poterat bene defendere fugiendo, vociferando, vel alio modo, iuxta communem opinionem, quam S. Antoninus *b* optime declarauit. Nec interest, an sit vir aut foemina sic se defendens.

a 23. q. 5. in fine summa.
b In 4. li. secunda. dist. 17. q. 4.

c De poen. di. 5. nu. 48. & supra cap. 6. n. 14. & seqq.

d Iuxta glof. singul. quæ penult. est Clement. 1. de homicid. recept. per omnes vbi & Sylue. ver. de homicid. 1. q. 9.

e In 1. vt vim ff. de iust. & iur.

f Cap. 27. nu. 209.

g Cap. quam graui. de crimin. falsi. & cap. ex litteris, de const.

h In cap. si perfodiens, de homicid.

a Argu. c. tux. & ca. is qui. cum ei adno. de spons.

b 2. par. tit. 7. c. 3. parag. 5.

¶ Quart.

6 Quarto, qui casu occidit, percutitue aliquē preter intētionē, sed in culpa fuit in non aduertendo, vel non adhibendo eā diligentiam, quā homines mediocriter prudētes in similibus actibus adhibere solent, ne mors aliqua, vel noxa personalis consequatur: vt si deiciens regulas ex aliquo tecto, antequā deorsū eas mitteret, nō praeuocauit trāseuntē, nec vllū eius rei signū posuit; aut castigaturus aliquē puerum, non abstulit gladium à cingulo, quo erat eū castigaturus, per quem postea è vagina elapsū illū occidit aut ledit. *e* Et addimus, quod ad hoc, vt homicidium casuale sit peccatū mortale, nec ne, parū facit ad rē, an opus, vnde mors consequitur, licitū sit vel illicitum: nam in vtroque casu crimen erit lethale, si precessit culpa in nō adhibendo debitā diligentiam ad periculum mortis vitandum, & in neutro si ea fuerit adhibita, quāuis quantum ad irregularitatem plurimum referat, vt Caietanus *d* sufficienter probauit.

e Cap ad audientiam ca. lator. c. pres. byretum, de homi. l. si putator, ff. ad l. Aquil.

d 2. 1. q. 64. art. 8. c. 3. nar. tit. 5. c. 8. parag. 1.

f Iuxta mentem Caieta. in di. art. 8. g De homic. lib. 6. h In dicto parag. 10.

i Cap. 27. nu. 238.

k l. vt vim, ff. de iustit. & iur. l. In 4. li. sen. dict. 15. q. 3.

a 2. 1. q. 126. art. 1. *b* In summa verbo timiditas. *c* Caietanus ibidem. *d* In cap. 11. supra eodem dum 4. *e* Argum. 1. si quis nō e causam, ff. de reb. credit cum multis ibi citatis per recentiores. *f* 1. 2. q. 18. art. 22.

7 Vnde inferitur illud S. Antonin. *e* qui illicite aliquid aggreditur, quod est causa, vt alium occideret propter sui necessariam defensionē, nō solum peccat id aggrediendo, sed etiā est homicida: quod est intelligendū, quando opus illud illicitū erat quēdam via ad homicidiū perpetrandū. *f* Vt si intendēs tālū percutere hominē, interimit; & probatur efficaciter per *c. fin. g* Per quod defendi potest aliud eiusdē S. Antonini dictū, *h* scilicet, quod qui ad mulierē alienam ingreditur, eiusq; maritū interficit, vt se defēderet ab eo qui eū inuētū cū illa volebat occidere, est homicida, quoad irregularitatē. Talis enim ingressus iure dici potest esse via ad tale homicidiū, & subinde praeuideri debuisse ab eo illius consecutionē, de quo latius infra.

8 Sexto peccat, qui dānatus ad mortē, occidit aut percutit ministrū iustitię, quō se eripiat; quoniā quoties vis est iusta, resistētia est iniusta, iuxta glossā, *k* & Scorū cōmuniter receptum *l* Septimo, qui ne timidus, pusillanimis aut ignauus habeatur, vel per audaciā nimiam decernit deliberatē amittere, aut amittendi periculo exponere vitā, aut membrum aliquod, vel partē eius notabilē, aut inferendi notabile damnū in proximi personam, loco, tempore, vel modo indebito, iuxta mentē S. Thom. *a* receptam, & per Caietanū probatam. *b* Dixi, *Deliberate*, quia subreptio & incōsideratio eius, quod aggrediebatur, ipsū excusare posset à mortali, *c* & probatur per dicta. *d* Neq; obstat, quod ex hoc videtur inferri vnū falsum, scilicet latronē qui furatur, peccare bis, videlicet furando, & se exponēdo periculo suspensionis, quia hic agitur de illo qui per intimidatē, ne habeatur timidus, stulte & directe per se, se exponit periculo perdēdi vitā, & c. latro autem non se exponit per se, & directe, nec per intimidatē eiusmodi periculo, sed per accidens, & per quādā consecutionem, quod non diuersificat, nec multiplicat speciem peccati, *e* vt ait Sanctus Thomas. *f* Et ideo cōcedo, quod latro, qui furaretur, nō à sociis iudicaretur timidus mortis, quā pro-

pter furem in

Octano peccat probabiliter, putans volutans, cedit, quando & velocitate periculo verisimili-

Ex quo infer-

vel dant venē-

Et alijs quidē

cer, quod qui

quod eam de

iuxta praeceptū

aliquo bruto.

quodq; tam q

cam esse talen

nullum subef

ralis periculū

accedo, ante p

fatis experim

non auderem

9 Nono peccat

certamen i

ta, aliaue hui

caedes, vel gra

vel non impe

Dixi, *Vt plur*

niam multa te

narum, vel vir

aliaque huius

quo caedes, &

permittuntur

sed raro mors

illicitum, quon

quale est illud

brum eripien

duellū descēd

dens se fouere

tia praecepli, qu

& ideo eligit

Caietani. *e* Nō

quoad duellū

Decimo pecca

lis illicitis, cum

rato quod fieri

bi interdictū s

aus tamen spe

ludi fierent, f

pter furtum incurrere posset, bis peccaret.

Octavo peccat, qui aliquo ioco vititur cum periculo suae vitae probabili, puta funambulus super funes in altissimis locis corpus volutans, iuxta Syuestrum: g quod, meo iudicio, non procedit, quando prudentis arbitrio ille funambulus eis viribus, & velocitate pollebat, locusque sic erat appositus, vt sine periculo verisimili talem iocum exercere posset. *h*

Ex quo inferitur responsio ad questionem: An qui hauriunt, vel dant venenum ad experiendum theriacam, mortaliter peccent? Et alij quidem videntur non peccare concurrentibus his: scilicet, quod qui composuit illam, pro homine legali habeatur, & quod eam de consilio insignium medicorum, solito de more iuxta precepta medicinae composuerit, & quod iam facto in aliquo bruto animali periculo virtus eius comprobata sit: quodque tam qui dat, quam qui sumit venenum, credit theriacam esse talem, qualis esse debet predicto modo composita: & nullum subesse mortis, nec alterius notabilis damni corporalis periculum. Alij tamen aliud visum est, quibus libenter accedo, ante periculum, vel experimentum factum, eo quod satis experimenti, potest accipi in brutis, post tamen factum, non audeam damnare aliorum opinione usum.

9 Nono peccat mortaliter, qui aliquod duellum, siue singulare certamen illicitum aggreditur, vel procedit ad torneamenta, aliaue huiusmodi exercitia prohibita, vnde vt plurimum caedes, vel graua vulnera reportantur, vel ad id alium induxit, vel non impediuit, cum posset. *i*

Dixi, Vt plurimum vnde caedes, vel graua vulnera reportantur, quoniam multa torneamenta, hastiludia, ludus Troianus, siue canarum, vel virgarum quibus equites recti clypeis ludere solent, aliaque huiusmodi, quae exercentur eo adhibito moderamine, quo caedes, & alia pericula caueantur, non sunt illicita, sed potius permittuntur, a quod probat Ioannes Maior, *b* licet quandoque, sed raro mors, & vulnera notabilia consequantur. *Dixi, Duellum illicitum, quoniam* qui iustum duellum ingreditur, non peccat: quale est illud eius, cui per sententiam iniustam vita, vel membrum eripiendum est, nisi cum accusatore in arenam, & illud duellum descēdat, quale est etiam illud Regis, vel Ducis, qui videns se fouere iustitiam, & ab aduersario multo maiori potentia precelli, quo credit se in vniuersali praelio ab eo superandum, & ideo eligit duellum & singulare certamen, iuxta sententiam Caeterani. *c* Nuper autem Concil. Trident. *d* addidit multa quoad duelli materiam, quae supra e posita fuerunt.

Decimo peccat, qui interfuit huiusmodi torneamentis, aut duellis illicitis, cum magna sui animi voluptate, consensuque, deliberato quod fierent, vel tali intentione spectat ea, vt licet foret sibi interdictum spectare illa sub reatu mortalis culpae, nihilominus tamen spectaret ea, vel eius praesentia fuit in causa, vt tales ludj fierent, *f* quauis extra hos tres casus non erit amplius, quam

g Verb. art. qu. 8.

h Arg. extr. uagan. 1. Ioan. 22. de torneamenta

i Cap. monomachiam, 2. q. 5. c. 1. & 2. de cleric. pugnans. in duello, & c. 1. de torneam.

a Per extr. 1. de torneam. b In 4. l. sem. dicit. 1. q. 5.

c 1. 2. qu. 95. art. 7. d Sess. 25. ca. 19. de refer. e Co. 12. n. 49.

f Sylu. verb. duellu. qu. 5.

veniale, nisi ratione scandali fiat mortale, eo quod spectator sit sacerdos, aut Monachus. *g* Dubio autem quotidiano, quod circa haec mouet quidam, respondetur infra. *h*

10 *Vndecimo* peccat, qui deliberate alicuius mortem optat, ut in eius munus, aut officium succedat, vel ne reprehendatur, aut castigetur ab illo, secundum omnes, vel etiam si quauis mortem nemini desideret, neque ex alterius cede voluptate capiatur, sed animaduertens deliberate delectatur cogitatione peruersi operis homicidij, quia inde sibi aliquod bonum, vel utilitas prouenire posset, ut sentit S. Bonau. *i* quamuis delectari propter bonum vel utilitatem, quae ex illa morte sibi orirentur, non autem propter ipsam mortem, non esset peccatum, propter ea quae alibi *k* diximus. Quin etiam optare licet alterius mortem, aut morbum, aut rei familiaris iacturam, in finem ut couertatur ad Dominum, vel ne tot, tantaque facinora perpetret, vel in alium finem honestum & sanctum, iuxta Alexandrum, *l* & S. Thomam, *m* ut multi sancti desiderant mortem Turcarum Principi, si non se conuertat, ut Deus Christianismum liberet ab eius tyrannide: imo & inimicis Christianis iniuste nos persequentibus, quando aliud non adesset commodius remedium, possemus ob hunc finem desiderare eam, ut speciatim tradidit Sorus. *n*

11 *Duodecimo* peccat mortaliter, qui deliberato animo sibi mortem, aut membri mutilationem praeparat, ira, impatientia, dedecore, paupertate, aut pro quouis alio infortunio exoptat, *b* iuxta B. Augustinum, *e* & S. Thomam receptum: *d* quoniam nemmo est dominus, saltem quoad hoc, suae vitae, aut suorum membrorum, *e* & ob alias rationes, quas B. Tho. adducit. Proinde si ea de causa, cum esset clericus, aut monachus, sibi ipsi manus iniicit, excommunicationem incurrit, iuxta Ioan. Andr. Panot. Felin. & alios omnes. *g* Non autem illam incurrit, qui zelo deuotionis pectus pugno, faciem palma, vel corpus, ut cohiberet, disciplina percutit. Neque etiam iudicio nostro, si talis est percussio, ut sibi licite eam posset inferre, licet non consistere, ut sibi ab alio inferretur: qualis est capillos, aut barbam vellere, se a lapide caedere ob mortem parentum, aut amicorum, iuxta mentem omnium doctorum, *h* quamuis nullus eorum hoc expresserit.

12 *Decimotertio* peccat, qui seipsum offert, vel habet animum offerendi ad martyrium, principaliter ob vitae suae redemptum, vel alium finem indebitum, quam ob sanctae fidei Catholicae amorem. *i* *Decimoquarto*, qui vult vitam decurtare, aut decurtat, per abstinentias, quas scit, & aduertit esse indiscretas, etiam si absque intentione abbreviandi eam id faciat, sed aduertit quod eam decurtat, iuxta sententiam B. Hieronymi, *k* & utrumque Thom. *l* quauis id velit, aut faciat, quo melius Deo de peccatis suis satisfaciat.

Dixi, *Quas scit, & aduertit esse indiscretas*; quia non videtur esse mortale, si se bonum opus facere existimat, imo neque veniale, si faciat id, existimans probabiliter eas non esse indiscretas, secundum

Caietanum.

g Angel. in interrog. 5. praecepti.
h In fine, nu. 27.

i In 2. di. 24. in exposi. liter. post 4. q. Alex. Alef. 2. part. tract. de peccat. veniali, & Cae. in summa verb. delectatio morosa.
k In repet. c. inter verb. 21. q. 3. & in addit. c. quidam de conf. dit. 1.
l In tract. de maled. m. 2. q. 36. art. 2.
m Lib. 5. q. 12. ar. 1. de iust. & iur.
n Cap. si non licet, 23. q. 5. c. Lib. 1. de ciuit. Dei d. 2. q. 64. art. 5. & Oluuerium Malhart de triplici radio. in ser. 8. Aduent.
o Libere homo ff. ad l. A. qui. ca. contingit. 1. de sen. excom.
p In d. ar. 9. g. In d. c. contingit. 2. de sen. excom.
q In dict. ca. contingit.
r Syll. verb. martyrium.
s In ca. non mediocriter, de cons. di. 5. l. 2. q. 147. art. 1.

Caietanum. *m*
Decimoquinto, se nunquam na

Decimo sexto, in carcerem in torum damnus

13 *Decimo septimo*, bibit aliquid, aut bibendum, vel alteri inde, p maxime si illud exiguum, non

Decimo octauo, aut ne ipsa sursum suo lecto nocturno miendum puerum non peccat, saltem mile, etiam si c. puerum a se lo mutare, imo vlt

14 *Decimonono*, vterum gestare in probabile peccatum non abortiatum illa non impulsu taliter, e quauis nali, d neq; ea ad diem 40. inf

Vigesimo peccando ph. im. pus defatigand non sequatur: nam animum haberi. Imo etiam si a li periculo probi supponit, vel in dijs, aut chore

Atqui si iocus e peccat mortaliter

15 *Vigesimo primo*, proficisci, sciens opem ferre & in attendens, an in Quin etiam si scit ne deprauata pr omnem deuastationi. *m* Neq; et

Caietanum. m Id quod etiam Gerson n videtur sentire. Decimoquinto, qui propter aliquod infortuniū cupit deliberare se nunquam natum fuisse, iuxta Alexand. titū. de Acedia.

Decimo sexto, qui coniecit aut fuit causa conijciendi aliquem in carcerem iniuste, siue sit iudex, siue non, & insuper tenetur totum damnum, & iniuriam, quam intulit, compensare.

13 Decimosextimo peccat, qui ægrotans, aut sanus comedit, aut bibit aliquid, aut dedit alteri sano vel ægrotato comedendum, aut bibendum, probe intelligens, vel intelligere debens, sibi vel alteri inde graue aliquod nocumentum salutis euenturum, p maxime si illa medicus interdixerat: atqui si damnum sit exiguum, non erit amplius quam veniale, secundum eundem.

Decimo octauo, mater vel nutrix, quæ tenellū infantrē, ne eiulet, aut ne ipsa surgens è lectulo frigoris intemperiem patiat, in suo lecto noctu ita collocat, vt periculum immineat inter dormiendū puerum suffocandi, siue suffocet eum, siue nō. Atqui non peccat, saltem mortaliter, si non est tale periculum verisimile, etiamsi casu eum suffocet, puta quia cubile est amplū, & puerum à se longe posuit, neq; dormiens subinde locum solet mutare, imo vbi semel se collocat, ibidem solet persistere. b

14 Decimonono peccat, qui mulierem grauidā, cum nosset illam vterum gestare, ita grauer afficit, siue sit maritus, siue alius, vt in probabile periculum abortus ipsā conijciat, etiamsi postea non abortiatur, sicut è cōtrario, si in tale periculum probabile illā non impulit, etiamsi postea abortiatur, non ideo peccat mortaliter, e quāuis non fiat irregularis, si fœtus caret anima rationali, d neq; ea de re dubitatur. e Fœtui autem, si masculinus sit, ad diem 40. infunditur anima, si vero fœmineus ad diem 80. f

Vigesimo peccat mulier grauida, quæ procurat abortum, sumendo pharmaca in eū finem confecta, vel nimio labore corpus defatigando, vel quocumque alio modo, etiamsi effectus nō sequatur: nam vt quis lethaliter delinquat, satis est malum animum habere, vel culpam, quā latam appellant, admittere.

Imo etiamsi absq; proposito abortiendi facit aliquid, quo tali periculo probabiliter se exponit, vt cū graui oneri humeros supponit, vel immoderatis laboribus corpus vexat, vel tripudijs, aut choreis nimijs exultat, iuxta mentem B. Antonini. h Atqui si iocus est lenis, & moderatus, & periculo carens, non peccat mortaliter, etiamsi postea eam consequatur abortus. i

15 Vigesimoprimum peccat, qui proficiscitur, aut vult in bellum proficisci, sciens illud esse iniustū, saltem ex parte illius, cui vult opem ferre. k Imo etiā si eo pergit stipendij solius intuitu, nihil attendens, an iustū sit vel iniustum, siue sit subditus, siue non. l Quin etiā si scit bellum esse iustum, vadit tamen cum intentione deprauata principaliter inimicos occidēdi, aut prędia, & rē omnem deuastādi, quamuis in hoc casu non obligetur restitutioni. m Neq; etiā in secūdo casu, si bellū est vere iustū, propter eandem

m Disto. n In 4. par. in ser. Domini. 2. Quadrag.

o Capit. non sane 14. q. 5. ver. fin. leg. 1. C. de priu. car.

p Inn recep. in ca. 103. se homic. 27. c. si de iniurijs & l. qui credit ad l. Aquil.

q Arg. c. consuluisti 2. q. 5. & c. fin. de his qui si. occid. b Iuxta mentem Pan. in d. c. si. & Ca. ict. 2. 2. q. 64. art. 8.

c Arg. c. sicut ex literarum de homicid. adiunctis, quæ ibi ait Pan. n. 6. & Ant. 7. par. cit. 7. ca. 8. par. d C. aliquam cum sec. 31. qu. 2.

e Gloss. in c. si aliquis, de homicid. f Iuxta glo. receptam in summa 5. di. per illū text. g Cap. 1. de presumptio. si quis per negligentiam de consecra. dist. 2.

h 2. par. tit. 7. c. 8. par. 1. i Iuxta Pan. cap. sicut.

k 23. q. 1. in primo. l Caiet. in sum. verbo bellū par. 2. m Iuxta sent. Caiet. 22. q. 40. art. 2.

m. Spectator sit no, quod cir- m optat, vt datur, aut uauis mortē capiat, sed eruersi ope- litas prou- propter bo- non autem pter ea qua mortem, aut suertatur ad vel in alium S. Thomā, incipi, si nō eius tyran- quentibus, possimus lit Sorus. a animo sibi ntia, dede- optat, b iux- noniam ne- orū mēbro- roinde si ea i manus in- dr. Panot. qui zelo de- cohiberet, talis est pe- e, vt sibi ab se alapis ta mentem expresserit. et animum lium, vel a- amore m. at, per ab- msi absque d eā decur- l quāuis id istafaciat. idetur esse veniale, si as, secūdu Caieta;

242 *Qui peccant contra V. praeceptū, Non occides.*
eandem rationem. Verum est tamen, subditum posse iuste ad bellum proficisci (si imperio domini sui admonitus pergat) etiamsi non secum praemeditetur an sit iustum, dum tamen credat esse tale. *a* Neque vlla est differentia inter subditum, & externum, qui ante belli exordium eidem Principi inferuebat, secundum Caietanum. *b*

a Cap. quid culpatur 3. qu. 1.
b In summa verb. bellum part. 2.
c Cap. omnia 45. d. c. 2. de re iud. lib. 6.
d Prou. 24.
e In ca. non an inferenda 23. q. 3. & li. 1. de offic. c. 17.

f 2. par. tit. 7. cap. 8. par. 2.

g Arg. c. 1. de crim. falsi.
h 2. 2. q. 70. art. 1.
i In 4. l. sent. di. 5. q. 6. ar. 2. conc. 7.
k Ioa. Maior. in 4. l. sent. di. 31. qu. 1.

l Dicitur qu. 70 art. 1.
m Ut in cap. inter verba 21. qu. 3. copiosius diximus.

n Lib. 4. qu. 6 ar. 1. de iust. & iur.
o In cap. de pœn.

p Ca. Petrus de homic.

a In c. 11. n. 15

b Ut ibidem dictum est.

16 *Vigesimo secundo*, qui fert, aut vult ferre iniuste mortis sententiam, aut alterius nocementi corporalis contra aliquem: *c* Vel si iniuste morte damnatum non liberat, cum id facere possit, iuxta illud: *d* *Erue eos qui ducuntur ad mortem*: vel inuaso ab inimicis suis, cum possit, non subuenit, secundum B. Ambros. *e* Si tamen commode verbis, aut opere, absque suo periculo, potest suppetias ferre, alioqui minime tenetur, nisi esset officarius publicus, qui etiam armata manu debet defendere eum, quem sibi videtur defendere posse, secundum S. Antoninum. *f*

17 *Vigesimo tertio*, qui suo testimonio aliquē ab iniusta morte, pœna damni, vel infamia potest liberare, & non vult testificari id quod nouit, etiāsi non iubeatur id facere, neq; saltem facit quod in se est, denūtiās veritatē ei qui potest prodesse, *g* S. Th. *h* Gabriel; *i* nisi per confessionem sacramentalem ratiū id nosset, tūc enim tenetur tacere, & nō intromittere se ad liberandū eum, etiāsi statim esset suspendendus, ac si nihil penitus audiuisset: non enim nouit an reus data opera delictū illud in confessione subtraherit. *k* Nullus tamen se tenetur offerre ad testimonium ferendum quo aliquis cōdemnetur, nisi quando iuxta iuris formam esset à iudice cōstrictus, etiāsi accusatori ex parte periculū immineret, quia ille sponte sua se in id periculum ingessit, reus autem inuitus, secundū eundem S. Th. *l* nisi quando accusator, quia obligatur ad id in conscientia, accusat: *m* quo vero cōtra aliquem falsum protulit testimonium, ob quod illi est in periculo perdendę vitæ, debet suum testimonium reuocare, & omnem suam operam adhibere vt illū arripiat, etiam ob id oporteat eum perdere vitam. Quamuis qui aliū occidit, ob quod alius cum periculo vitæ suæ est in carcere, nō videtur obligatus seipsū prodere, se q; periculo propriam vitam amittendi exponere, quod Sotus videtur insinuare, *n* cuius sententia iuri conformior videtur illa, quam habuit Medina *o* oppositam precedenti, iudans se magis in charitate quam in iustitia.

Vigesimo quarto, qui cum aliqua affectus esset iniuria, sciretque cognatos suos, vel amicos vindictam sumere velle, non videtur eis id expresse. *p*

Vigesimo quinto, qui esto, quod nihil facit, nec vult facere et supradictis, tamen consentit in eo aliquo modo ex nouem illis supra à nobis *a* expositis, puta imperando, consulendo, praebendo consensum, laudando, malefactorem recipiendo, vel ipsum adiuuando, vel non impediendo verbis, operibus, aut motu, cum id posset, & tensatur facere. *b*

18 *Vigesimo sexto* p. ca quod interrogatus agitationis tantum quentia. *Primum*, in Compluti academiae scholasticis fuisse. *Secundum*, à quodam tauro amplius eorum quam amplius iustus vi muneris doctissimo ad dei gratia nullum.

Tertium, quod praedicta agitatio diuersa à praecipua Academiae Compluti in Gallia non solum existimant, scilicet in Tholosae quibus Hispanico modo cit, ipsiusmet ast quod eiusmodi a superbia, vanae gratia occasionem prebimus, illiciti sunt magna vulnera committuntur. Tum quod Xavier (qui fuit novus è tredecim, gifero initium fe spiritali) dicere magis ad fugiendū sueracere, ob id quod torneamentis illis moritur, quod tus decedat, non rorum torneamentis.

Seu post abhimo, vt id facere portune rogat, & debita caute legē que illā pramine exerceret appuli, sceli. recdētia, & in viā lit, & promulga

18 *Vigesimosexto* peccat, qui agit, vel facit agitare tauros. Circa quod interrogatus Madriti, vbi Curia Regia residet, an ludus agitationis taurorum sit peccatum mortale? Respondi sequentia. *Primum*, ante septuaginta annos me coram Confessione Compluti accusasse, quod cum essem adhuc puer illius Academiae scholasticus, taurorum agitationis spectaculo interfuissem. *Secundum*, quod quia tunc vidi duos aut tres homines à quodam tauro feroci immaniter dilaniari, statui nunquam amplius eorum agitationis spectaculo interesse; & ita nunquam amplius interfui, nisi semel Salmanticae, ad id coactus vi muneris decanatus & patronatus, quo in quodam viro doctissimo ad doctoratum prouehendo de more fungebar, vbi Dei gratia nullum detrimentum acceptum fuit.

Tertium, quod abhinc 20. & 30. annis libenter subscripsissem praedictam agitationem esse peccatum mortale. Tū quia sic audiverā à praeceptoribus meis Parisiensibus, qui celeberrimè illius Academiae Complutensis fundamenta iecerunt. Tū quod in Gallia non solent sic agitari: cuius rei causa nō est, quā aliqui existimant, scilicet, quod sint cicures & mansueti: nostra enim etate Tholosā quaedā vacca, quam praediues quidam Burgensis Hispanico more in amplo suae domus pauimēto agitare fecit, ipsummet ascēsis aliquot scalarū gradibus interfecit. Tum quod eiusmodi agitationis spectaculū multorum peccatorum, superbiae, vanae gloriae, luxuriae, gulae, irae, & aliarum specierum occasionem praebet. Tum, quod, vt antea in hoc ipso loco diximus, illiciti sunt ludi, in quibus vt plurimum occisiones & magna vulnera contingūt, qualia in hac agitatione contingere videntur. Tum, quia, vt ille Capitaneus Ioānes ab Azpilcueta, & Xauier (qui fuit frater illius celeberrimi c. Francisci à Xauier, v. c. Aberrat Nauarrus: decem enim Patres huic ordini iocū dederunt.

d Ca. 1. & 2. de torneam. l. illud ff. ad l. Aquil.

magis ad fugiendum hostem, quam ad expectandum sese assequi, ob idque nunquam huiusmodi ludis intererat. Tum quod torneamenta iure canonico prohibētur, & adeo vt qui in illis moritur, quamuis confessus & sacra communione munitus decedat, non sit in sacro loco sepeliendus, & agitatio taurorum torneamenti similis videtur. Ergo de ea idem erit ius.

Seā post abhinc annis decē & circa non sū ausus id asserere, imo, vt id facerē à multis seruis Dei selectis opportune & importune rogat⁹, respōdi quod agitatio taurorū cū moderamine & debita cautela de se non est peccatū; sanctissimā tamen fore legē, quē illā prohiberet; quoniā raro debita cautela & moderamine exercetur; quam legem, nunc posteaquā ego in urbem appuli, scēli. recor. Pius V. Pōtifex maximus, mira pietate, prudentia, & in viā Domini oves suas dirigendi desiderio ardēs, tulit, & promulgauit Kal. Nouembris anni 1567. in hac verba.

Q

P I V S

rum Dominos predictos hortamur in Domino, & in virtute sancte obedientie mandamus, vt pro diuini nominis reuerentia & honore, premissa omnia in suis dominijs ac terris huiusmodi exactissime seruari faciant, vberissimam ab ipso Deo mercedem tam boni operis recepturi. Ac vniuersis venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis & Episcopis, alijsque locorum ordinarijs in virtute sancte obedientie, sub obtestatione diuini iudicij, & interminatione maledictionis eterne precipimus, quatenus in ciuitatibus & diocesibus proprijs presentes nostras litteras sufficienter publicari faciant, & premissa etiam sub pœnis, & censuris Ecclesiasticis obseruari procurent. Non obstantibus constitutionibus, &c. Datum Romæ apud S. Petrum, Anno Incarnationis Domini 1567. Kalend. Nouemb. Pontificatus nostri, anno secundo.

21 Huius extrauagantis definitionem limitarem, salua sancte sedis Apostolicæ censura, ne procederet in agitatione taurorum vel aliarum ferarum ita moderata, vt probabiliter credi possit eam non consecutura notabilia nocumenta personalia, puta mortes, vulnera, ossium rupturas, & id genus alia. Tum quia ratio & finis, quæ mouerunt eius latorem ad eam edendam fuit, quia frequenter ex huiusmodi agitatione consequantur talia, vt colligitur ex proœmio eius, vnde solet causa finalis legis conijci, a quæ cessant in agitatione, vt supra dictum est, sic moderata; & ita cessare debet etiam eius dispositio in ea, & iuxta limites rationis legis debet restringi vel extendi lex. b Tum quia licet prohibita sint absolute torneamenta, c permittuntur tamen illa quæ cum moderatione prædicta fiunt, quia in eis cessat ratio illius prohibitionis absolute, vt d dictum est; & probatur in extrauag. i. e & vsus totius Christiani orbis obseruat. Tum quia videmus vbique etiam in vrbe, passim agitari tauros, boues, & bufalos chordis longis pedes vel cornua ligatos, etiam per medios calles transitu hominũ frequentes, quod tamen nemo, etiam post prædictam extrauagantem damnat, quamuis aliquando cõtingat aliquod notabile nocumentum. Imo quotannis in carnis priuio solemnibus equorum, bufalorum, equarũ & asinorum, brauijs præuertenti propositis in vrbe celebratur, quamuis casu insidentiu, & occursum eorundem nonnũquam prædicta mala contingant. Tum quia multi viri, eruditione, pietate & religione clari, qui damnabãt agitationes taurorum eo modo quo communiter fiebant, approbarunt agitationes illas, quas ter maxima illa domina Isabella huius nominis prima, regina Catholica permittebat, cornuum cuspidibus præcis, & nimia agitantium temeritate coercita, tutisque refugijs opportune constitutis.

Ex quo infertur, quod etiam ante hanc constitutionem dammandum erat studiũ illud, quo multi magnates Hispani querebant & conseruabãt ferocissimos tauros, qui ante in circis agitati aliquos occidissent, & iudiciũ illud crudele, quo ijdẽ & alij fere omnes iudicabant spectacula taurorũ prædicta, in quibus

a L. fin. ff. de hered. instit. & c. quia propter de elect. cum eis adnot.
b Arg. l. cum pater, parag. dulcissimis, ff. de leg. 2. & l. adigere, parag. quamuis ff. de iure patron. ca. fug. 2. geitum c. me. minimus c. adnot. eis a Panor. ab alijs recepto, de appel. & c. quoniam cõtra falsam de probat.
c Per. c. 2. de torneament. d Supra n. 9. e De torneament.

uorum.

Dei ad

a dispositione
ringimur, so
nimentibus cor
no arcere stu
introducitur,
lucretur, ex
inus adhuc in
ostentationem
ectaculis cum
e etiam homi
ula frequenter

ri & fere in
na aliena esse
minum specta
offimus prom
vacumque tan
a, vel quau
, vel quibus
stitutione val
facto incurrit
tatibus, terr
amue agitati

auris, & ali
estros congreg
erit, Ecclesi

eneficia Eccl
excommunic
hibemus. Om
is, vniuersis
ipsi falso ab
carum solemn
gandis, pñs qu
t, hactenus so
no prohibemus
aberi perpetui

& Baronibus,
ua ab ipsa Re
anos, & terro
rum

246 De V. praecepto, De agitatione taurorum.

nulli occiderentur, vel vulnerarentur, esse frigida & insipida, & vituperio digna. Et quamquam agitationes, vt profertur, moderatas non auferem damnare, etiam post hanc extrauag. longe tamen melius arbitrarer, loco illarum vti alijs ludis, quibus Gallia, quæ hilarior videtur vtraque Hesperia, ad hilarandum populum, & publicam lætitiã significandum, tempore meo vti solebat, puta supplicationibus publicis, bastiludijs, equitum vel peditum pugnis vmbatilibus aduersus dracones fictos, vel effigies hominum armatas, quæ se percutientes in vno brachio, reperiunt altero, exercitijs arcuum, ballistarum, scloporum, pilæ, luctæ, cursus, globo: um ligneorum tum manu, tum claua, vel malleo impulsorum, chorearum honestarum cum vulgarij, tum noue inuentarum, & pelis & follijs Lusitanis, & alijs id genus exercitijs, quibus homines non solum recreantur, sed etiam ad bella, & alias artes honestas habilitates redduntur. Sunt autem pelæ puellæ paræ ditissime ornatae, quæ virorum agiliũ & saltantium humeris insidentes, manuum & brachiorum, ac totius corporis gestulatione plurimum ac honeste spectantes delectant. Follia vero sunt manus iuuenum circa grande tympanum saltantium, canentium, & fistularum sonorarum agitatione mire populum exhilarantium, sine vlla vilius iactura.

Ad quid teneatur qui alium occidit, aut percutit.

S V M M A R I V M.

- 22 Homicida liberi, vel serui, quid restituere debeat.
- 23 Homicida quas impensas restituere tenetur.
- 23 Homicida an teneatur se carceri offerre.
- 24 Homicida quid teneatur soluere cognatis.
- 25 Fur, & alij rei etiam puniti publica pœna restituant damna.
- 27 Occidens defendendo se sine moderata tutela, punietur mitius quam aggreffiens, sed restituet quantum ille.
- 27 Duella quæ inter particulares milites exercituum licent.

22 **V**igesimo septimo peccat mortaliter, qui alium iniuste occidit, & non vult satisfacere. Circa quod dicimus primo, quod Scorus, a cui satis cõsonat Adrianus, ait primo, esse stultum putare, eum, qui bouẽ proximi necat, teneri ad restitutionem, non autem qui proximum ipsum occidit. Contra quos tamen faciunt multæ leges, e vt illa quæ habet, hominem liberum nullo pretio æstimari posse, & alia d quæ sic habet: *Ille liberi libero, qui præteriens per viam publicam percutitur re aliqua pretiosa, aut cadente ex aliqua fenestra, debet medicamentis impensam, & stipendium quæ sanus lucrificisset; non autem quidquam pro deformitate*

a In 4. l. sent. dist. 15. q. 3.
b In 4. de re. sit. qu. fin. & Ioan. Maio. in eodem 4. di. 15. q. 14.
c Videlicet l. liber homo R. ad l. Aquil. d. l. si de his qui dere. vel effud.

aut cicatrice inde
nem: & illa e qu
cuius animalis,
eius Dominus h
penfas, & stipẽ
petere pro cicat
quod etiã dixi
resolutio, eũ, qu
proximi, vel ser
id quod occidit
ex vulnere relit
berum, tenetur
dia, quæ sanus
re totius vitæ, q
cienda inhabili
relicta nullaten
mine occidit,
quam abstulit,
dit antequam o
perpelli sunt, v
funere moderat
di conditionis e
ptus, a quamqu
23 Secundo dicit
debere patiẽter
etiam si suis pro
quod quidẽ rec
tur vinculis & c
etiam si hoc fac
Tertio, quost i
salem expedire
re: quod si hoc
boni viri homie
ritualibus, quæ
fecti æstimanda
tem, quæ in hac
bitramur esse n
24 Quarto, quæ
cire parentibus
illi ratione neci
nor. e apertius r
si restituendũ e
crari poterat, qu
stimatum esse, a
Quinto dicimus,
seruit, nempe e
sutores, aut qu

aut cicatrice inde relicta, corpus enim liberum nullam recipit aestimatio-
nem: & illa e qua statuit, quod quamuis contra Dominum ali-
cuius animalis, quod occidit aliquem seruū, vel aliud animal,
eius Dominus habet actionē, & ius petendi medicationis im-
pensas, & stipēdia, que alioqui lucrificasset, nihil tamen potest
petere pro cicatrice & deformitate, neque etiam si occidatur, f
quod etiā dixit Azo. g & clarius asseruit Ostiens. b Itaque sit
resolutio, eū, qui occidit, aut percutit aliquod animal brutum
proximi, vel seruū, teneri illi restituere tantum, quantivalet
id quod occidit, imo & quanto minoris valet ob deformitatē
ex vulnere relicta: & quod etiam, qui percutit hominem li-
berum, teneretur ei restituere medicationis impensas, & stipen-
dia, que sanus lucrificasset tempore medicationis, & tempo-
re totius vitæ, quatenus ob illam percussione ad illa lucrifaci-
enda inhabilis esset effectus, deformitatem autē ex vulnere
relicta nullatenus tenebitur compensare. Qui vero liberū ho-
mineū occidit, non teneretur ad solucendum quidquam pro vita
quam abstulit, quāuis sic, pro eo, quod in se n. medicando impē-
dit antequam obiret, & pro damno, quod filij, & hæredes eius
perpelli sunt, vt statim dicemus: imo etiam id, quod in eius
funere moderato, iuxta consuetudinem personarum eiusmodi
conditionis expensum est, quia causa fuerit eiusmodi sum-
ptus, a quamquam hoc vltimum nemo vsque ad nos expressit.

23 Secundo dicimus, quod idē Scotus ait, huiusmodi hominem
debere patiēter perferre mortis pœnā sibi iuxta legē inflictā,
etiam si suis propriis manibus nō teneatur sibi illā consciscere,
quod quidē recte dictum est. b Neq; etiam, iudicio meo tene-
tur vinculis & carceribus, aut morti inferendē seipsum offerre,
etiam si hoc facere salutē suę animæ valde conduceret.

Tertio, quost idem ait, quod si pœnā mortis non subeat,
saltem expediret reliquū vitæ tempus cōtra infideles trāsige-
re: quod si hoc non placet, debet aliqua restitutione ad iudiciū
boni viri homicidium compensare satisfaciendo operibus spi-
ritualibus, quæ tanti esse videatur, quanti vita hominis inter-
fecti aestimanda erat, secundum æquipollentiam, seu æqualita-
tem, quæ in hac re inueniri potest, verum tamen hoc non ar-
bitramur esse necessarium per supradicta.

24 Quarto, quod ipsemet dicit, quod vltra hæc teneretur resar-
cire parentibus, filiis aut cognatis occisi quacūq; iacturā, quā
illi ratione necis perpelli sunt, quod quidē iustū est. Vnde Pa-
nor. e apertius rē totā explicans dicit, tantū hæredibus defun-
cti restituendū esse, quantum ille viuens suo labore, aut arte lu-
crari poterat, quod quidē videtur iure quinquaginta aureis æ-
stimatum esse, d vt intellexit singulariter Ostiensis. e

Quinto dicimus, quod ex his inferitur id quod Ioan. Maior. f as-
seruit, nempe eum vinculo maioris restitutionis astringi, qui
furorem, aut quemuis alium artificem, mechanicum, quā qui
nobilem,

e L. ex hac si
quad. pauper.
fec. dic.

f fust. gloss.
di. l. ex hæ
& l. qua a-
ctioe, si quis
ff. ad l. Aquil.
g In summa
de injur.

a Arg. e. si de
injur. & l. qui
occidit ff. ad
l. Aquil.

b Arg. gloss.
sing. c. fratero
nitas 12. q. 4.
& eorū quæ
diximus
rubr. de pœn.

c In ca. 7. de
Specu. tit. de
injur. loquitur
n. 20.

d l. 2. par. 1
ff. de ijs qui
de Eccl. vel
off.

e Vbi supra.
ff. in 4. di. 15.
q. 19. in fine.

248 De restitutione pro morte hominis facienda.

nobilem aliquem occidit, etiam si grauius crimen admittat qui hunc occidit, quam qui illum. g

g Arg. l. ant
f. ff. de
pœn. & caut
facta, de pœ.
dist. r.
h Scilicet re-
gula peccati
de reg. iur. l. 5
& ca. sicut di-
gnum, parag.
eos de hom.
& c. si res a-
licna 14. q. 6.

a l. ita vulne-
ratus ff. ad l.
Aquil. & ca.
et fam. 2. de
sent. excom.
b Ca. ca te de
iurei. c. sicut
dignum eos
de homic.
c In c. Odoar-
dus de solut.
d In ca. ad li-
berandum, de
Iudicis.

e In parag.
pœn. nu. 35.
de act.
f Arg. l. i. ff.
qui satisda.
eog. & l. si i
parag. omnis
ff. de pign. act.
g l. prima C.
ex deli. de-
funct.
h l. non pos-
sunt, & l. in
summa ff. de
iure Fisci.

i Clementina
vnica, de ho-
micijs, ca.
olim de rest.
spol. cum eis
adnotat.
k Per textus
valde singu-
lares in c. si
gnificauit de
pœn. & rem.
& l. si adulte-
rium, parag.
Imperatores
ff. de adulter.

25 Interrogatus, An homicida, latro, aut aliquis alius reus, quæ iudex puniuit, ad soluendū damnum, quod parti intulit, teneatur: Respondeo, quod est questio quotidiana, & à paucis declarata, quam ter, cū tres glossas solemnes h prælegerimus, tetigimus, & postea obsequētes volūtati Reuerendi admodū domini simul & amici mei P. Pradani, illustrissimi ordinis Societatis IESV, determinauimus, concludentes, quod sic. Quia lex naturalis & diuina obligat eos ad restituendū damnum parti antequā à iudice puniatur, & illa punitio, quæ in vindictā publicam irrogatur, est compensatio iniuriæ reipublicæ illatæ, quæ non liberat à debito quo parti tenetur, cū qui duobus diuersas res debet, non liberatur soluendo vni quod ei debet, nec soluendo vni, quod alteri debet; b & cōsequenter qui, publicā pœnā passus, habuerit quo priuato dāno satisfaciatur, soluere debet, & hoc sentit Innocent. si bene ponderetur. c Nec obstat, quod Felix. d & alij multi ex glossis prædictis colligunt, scilicet, eū qui ob delictū luit corpore, eo quod non habet in ere, ad pœnā pecuniariā non teneri, quāuis postea satis bonorū ad soluendā eam acquirat, quia aliud est dicere, quem propter pœnā corporalem à pecuniaria excusari, quod illæ glossæ probāt, & aliud dicere, quæ propter pœnā corporalem, à soluendo interesse parti, excusari, quod illæ non dicunt, & nos asseruimus, id quod etiā sensit Iason: e quod tamē nobis limirandū videtur, quādo pars læsa vellet vt delinquens per pœnā corporalem, nō solū reipublicæ, sed etiam sibi satisfaceret. f Ex quo sequitur, quod hæredes eius qui decollatus vel suspensus est per sententiam, obligantur ad resarciendū damnum quod intulerat parti, sicut ad soluendum alia debita, g imo & Fiscus, si eius bona confiscata fuerint. h

26 Sexto dicimus, inter Scotum & communem vbi supra conuenire, quod non solum homicida, sed etiam percussor tenetur omnes expensas restituere, quas percussus in se medicando fecit, & insuper quidquid lucrificasset ex arte vel officio suo, quamdiu male habuit, imo & quidquid magis in reliquo vitæ tēpore suo labore ob id lucrificare poterat. Vnde Cōfessarius nō debet eū, qui occidit, aut qui percussit, absolueri, nisi prius illatum dānum cōpenset, aut re vera proponat restituere, iuxta omnium sententiam; quod quidem totum intelligendum est de eo qui iniuste percutit, aut occidit. Nam qui secundum ius simile aliquid facit, nulli restitutioni tenetur obnoxius. i

27 Non est tamen connumerandus inter eos qui iuste hominē occidit, ille qui debitum modū defensionis excedit, quinimo (nostro iudicio, quidquid alij opinentur) quamuis multo minus peccet, & subinde minorē pœnitentiam in foro interiori, & leuiorē pœnā in foro exteriori mereatur, quam ille qui voluntarie alterū occidit; k nihilominus tamen tantę restitutioni, ac alter

ac alter, tenetur quidem huiusmodi sententia, sed etiam tenetur ad exclusionem alteri poterat, defuisset alterum occidit, animo & intentione, non tamen

Neque obstat aggressoris, quod patet tutele, & cetera restitutionem, quod ait tenetur pa minorē in Primo, quia Syntione damni occidentem obligat teneri, nisi detentionem arbitrii damni dati, vel incogitantiam restitutionem minorē pœnā megat ad restituere genere maxime tantā restitutionem sine culpa interius non assuet

Dubium re sententia Cai ceptant singula tra duos, 10. ce quæ dubium uocantium ar Pro quo ipse pra, e & quod Panormitanu honorem, que sententia bus, quæ offer & artis pugna principali, be fiant: propo paliter ad con tioni fortitud conducunt) f

ac alter

ac alter, tenetur obnoxius, saltem si culpa lethalis existat. ^l Si quidem huiusmodi mors non solum iniusta est ex mala intentione, sed etiam ex ipsomet opere exteriori. Quod addimus ad excludendum responsum quod nostro argumento dicitur si poterat, desumptum ex illo dicto Caietani scilicet, eum, qui alterum occidit in bello iusto, vel ex iusto præcepto, iniquo animo & intentione, licet propter intentionem iniquam peccet, non tamen tenetur ad ullam restitutionem.

Neque obstat, quod quidam dicit tenere me hic homicidam aggressoris, qui per inadvertentiam non seruauit modum inculpate tutelæ, & eo accessit, ut peccaret mortaliter, ad tantam tenentur restitutionem, ad quantam homicida voluntarius. Contra quod ait tenere Syluester, & pro eo facere, quod minor culpa minorem inducit restitutionem. Non, inquam, hoc obstat. Primo, quia Syluester agit de solutione pœnæ, & non de restitutione damni & interesse, de quo nos loquimur. Ait enim occidentem ob inuitabilem necessitatem ad nullam pœnam teneri, nisi det causam aggressuræ, quo casu teneatur ad restitutionem arbitrio boni viri: nos vero loquimur de restitutione damni dati, vel interesse ob illud contingentis. Secundo per incogitantiam videtur ab eo dici, quod minor culpa minorem restitutionem meretur: videtur enim dixisse hoc, Minor culpa minoræ pœnæ meretur. Tum quia quodlibet furtum notabile obligat ad restitutionem, non autem odium Dei, quod est ex suo genere maximum. Tum quia culpa seiuncta à dolo obligat ad tantam restitutionem, ad quantam ei coniuncta. Tum quia etiã sine culpa interdum quis tenetur restituere, ut cum animal alicuius non assuetum nocere, nocet alicui sine ulla culpa Domini.

Dubium remissum huc supra est, An videatur nobis vera sententia Caietani, quæ dicitur militibus, qui tempore belli acceptant singularia certamina vnus contra vnum, duorum contra duos, 10. contra 10. &c. ad quæ prouocantur ab hostibus, quæ dubium proponenti displicet, eo quod exercitus prouocantium animosior fieret, si prouocati ea non acceptarent. Pro quo ipse cito, quod Goliath prouocatio à Dauide fuit accepta, & quod milites debent honori suo cõsultare, iuxta ea quæ Panormitanus & alij tradunt, quæ supra g extendimus ad eum honorem, quem tenuendo talia perderent. Sed arbitror ytriusque sententiam teneri posse, Caietani quidem in certaminibus, quæ offeruntur & acceptantur causa ostentandarum virium, & artis pugnandi, & gloriæ vanæ quærendæ sine respectu, saltim principali, belli victoriæ commodandi, quod ipsius verba significant: proponentis autem sententia, cum acceptantur principaliter ad commodandum belli victoriæ, & honori, ac reputationi fortitudinis, siue exercitus (quæ plurimum ad victoriam conducunt) seruatis seruandis, quod eius ratio significat.

Qs

De

^l iuxta l. fin. ex plag. pag. final. ff. de A. qui.

^m 2. 2. q. 44. art. 2.

^a In verbo restituitio 2. q. 2.

^b Dicit e. ff. de iniur. c. Num. 9. ^d In summa verb. duellum. 5.

^e 1. Reg. 4. 17 ^f In ca. olim de resti. spol. g. Hod. c. n. 4.